

**Пастух Людмила Василівна,
завідувач обласного центру
практичної психології
та соціальної роботи
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти**

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЕНЗИТИВНОСТІ
В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ
ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ**

Анотація. У статті актуалізовано нагальність дослідження сензитивності особистості фахівців психологічної служби закладів освіти через призму забезпечення ефективності реалізації функціональних обов'язків практичних психологів освітніх закладів. Проведено аналіз проблем розвитку сензитивності в процесі підготовки та фахового становлення практичних психологів навчальних закладів. Виділено групи проблем формування оптимального рівня сензитивності практичних психологів освітніх закладів. Визначено перспективу подальших досліджень означеної проблематики — розробити й апробувати програму розвитку сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти з врахуванням виділених груп проблем формування та розвитку сензитивності.

Ключові слова: практичні психологи закладів освіти; сензитивність особистості практичних психологів закладів освіти, проблеми розвитку сензитивності

Пастух Людмила Васильевна

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СЕНЗИТИВНОСТИ
В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
СТАНОВЛЕНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ
УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация. В статье говорится об актуальности исследования сензитивности личности специалистов психологической службы образовательных учреждений сквозь призму обеспечения эффективности реализации функциональных обязанностей практических психологов учреждений образования. Проведен анализ проблем развития сензитивности в процессе подготовки и профессионального становления практических психологов учебных заведений. Выделены группы проблем формирования оптимального уровня сензитивности практических психологов образовательных учреждений. Определена перспектива дальнейших исследований обозначенной проблематики — разработать и апробировать программу развития сензитивности личности практических психологов учебных заведений с учетом выделенных групп проблем формирования и развития сензитивности.

Ключевые слова: практические психологи образовательных учреждений; сензитивность личности практических психологов образовательных учреждений; проблемы развития сензитивности

SENZITIVNOST DEVELOPMENT PROBLEMS DURING TRAINING AND PROFESSIONAL FORMATION OF PRACTICAL PSYCHOLOGY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. *The paper studies the relevance of sensitivity actualized individual specialists psychological service educational institutions through the prism of ensuring the effectiveness of the functionality Obligations practical psychologists educational institutions. The analysis of the problems of development of sensitivity in the preparation and establishment of practical psychologists Professional schools. Group identified a number of problems of an optimum level of sensitivity of practical psychologists educational institutions. Defined by the prospect of future research issues designation — to develop and test programa development of sensitivity personality practical psychologists schools considering videlenyh group problems of formation and development of sensitivity .*

Key words: *practical psychologists educational institutions; senzitivnost personality practical psychologists educational institutions, the problems of development of sensitivity.*

Постановка проблеми

В умовах модернізації освітянської галузі підвищуються вимоги до діяльності фахівців психологічної служби, на яку покладаються важливі завдання, пов'язані з якістю освітянських послуг, підготовкою випускників шкіл до дорослого самостійного життя, і забезпечення психологізації навчально-виховного процесу в навчальних закладах.

Зважаючи на посилення уваги щодо ролі психологічної служби у забезпеченні процесів реформування освітньої галузі, зростає нагальність дослідження чинників ефективності фахової діяльності практичних психологів закладів освіти

Актуальність проблеми дослідження. Проте, незважаючи на наявність великого переліку публікацій з питань фахової діяльності практичних психологів, зазначаємо, що деяким професійно важливим якостям практичних психологів приділено обширну увагу в низці досліджень, а наукове вивчення інтегрально професійно важливих якостей практичних психологів, особливо такої, як сензитивність, або залишилось поза увагою дослідників-науковців, або розглядалось епізодично, фрагментарно. Втім нагальність дослідження сензитивності особистості фахівців психологічної служби закладів освіти визначається вже самими функціональними обов'язками, основними напрямками, видами та формами роботи практичних психологів. Оскільки сензитивність є тією особистісною якістю, яка допомагає практичному психологу виявляти, фіксувати, інтерпретувати прояви психічного стану іншої людини, а також бути чутливим до власних відреагувань на поведінку клієнта і яка, як зазначають науковці, є основою соціально-психологічної спостережливості.

Для забезпечення ефективності та результативності діяльності психологічної служби системи освіти, надання якісних психологічних послуг учням, педагогам, батькам практичними психологами важливим є вивчення всіх аспектів проблематики професійної підготовки, особистісного розвитку, професійної адаптації та кваліфікаційного зростання означеної категорії фахівців. У цьому контексті дослідження проблем розвитку сензитивності практичних психологів сприятиме удоско-

наленню навчальних програм курсів з підвищення кваліфікації й управлінських підходів до організації діяльності психологічної служби, напрацюванню адресного навчально-методичного забезпечення.

Аналіз досліджень і публікацій

Констатуючи наявність обширного переліку публікацій з проблематики фахової діяльності практичних психологів, на сьогодні існують різні погляди на проблему професійно важливих якостей практикуючого психолога; вчені подають різні за обсягом та змістом переліки ПВЯ. При цьому науковці відзначають сензитивність як професійно важливу якість практичних психологів закладів освіти; (Н. Амінов¹, О. Грейліх³, І. Дубровіна⁴, А. Занковський⁵, Ю. Ємельянов⁶, М. Молоканов⁸, Л. Смашна³, Н. Чепелева¹⁵ та ін.).

Однак питання проблем формування та розвитку сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти розглядалось науковцями психологами епізодично, фрагментарно, а тому потребує теоретичного аналізу.

З огляду на актуальність сензитивності особистості як професійно важливої якості практичного психолога, беручи до уваги той факт, що питання проблем її формування та розвитку досліджено недостатньо, ми визначили *мету* нашої публікації — проаналізувати проблеми розвитку сензитивності в процесі підготовки та фахового становлення практичних психологів закладів освіти.

Виклад основного матеріалу

Вивчення теоретичних джерел, наукових публікацій, аналіз проблем професійного становлення та кваліфікаційного зростання практичних психологів, яке здійснювалось Обласним центром практичної психології та соціальної роботи Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти в рамках проходження курсів підвищення кваліфікації означеної категорії педагогічних працівників, навчальних семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-тренінгів, інструктивних нарад, засідань круглих столів та інших форм методичної роботи з фахівцями психологічної служби, показало, що на сьогодні можна виділити групи проблем формування оптимального рівня сензитивності особистості практичних психологів навчальних закладів.

Перша група проблем, що мають безпосередній вплив на формування і розвиток сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти, пов'язана з

¹ Аминов Н. А. О компонентах специальных способностей будущих школьных психологов / Н. А. Аминов, М. В. Молоканов // Психологический журнал. — 1992. — Т. 13. — № 5. — С. 104–109.

³ Грейліх О. О. Професійно важливі якості практичного психолога як предмет наукового дослідження / О. О. Грейліх, Л. П. Смашна // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Педагогіка. Психологія. Філософія. — Переяслав-Хмельницький, 2012. — Вип. 25. — С. 287–288.

⁴ Дубровіна І. В. Школьная психологическая служба / І. В. Дубровіна. — М. : Педагогіка, 1991. — 232 с.

⁵ Занковський А. Н. Введение в профессию: учеб. пособие / А. И. Занковский. — М. : Изд. центр ЕОАИ, 2009. — 71 с.

⁶ Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. — Л. : ЛГУ, 1985. — 166 с.

⁸ Молоканов М. В. Влияние личностных особенностей на профессиональный выбор в практической психологии / М. В. Молоканов // Психологический журнал. — 1998. — № 2. — С. 79–97.

¹⁵ Чепелева Н. В. Особистісна підготовка психолога-практика / Н. В. Чепелева // Персонал. — 2000. — № 5. — С. 17–19.

теоретико-методологічною нерозробленістю проблематики сензитивності як професійно важливої якості фахівців означеної категорії. Зокрема, проведений нами теоретичний аналіз основних підходів до проблеми сензитивності засвідчив, що феномен сензитивності не досліджувався психологами-науковцями цілісно, а розглядався фрагментарно в контексті вивчення різних аспектів розвитку соціального, емоційного інтелекту, професійно-важливих якостей особистості, показників темпору, сензитивних періодів розвитку особистості та ін.

Через вищезазначені причини на сьогодні не визначено комплекс організаційно-методичних умов становлення та розвитку сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти як в період навчання на психологічних факультетах у ВНЗ, так і в процесі безпосередньої фахової діяльності. Не розроблено розвивальні технології, активізаційні рефлексивні методики, підручники та посібники, в яких розглядалися би форми і методи розвитку сензитивності. Не підготовлено навчально-методичні матеріали щодо формування цієї професійно важливої якості практичних психологів.

Друга група проблем пов'язана з підготовкою психологів у ВНЗ.

Проблематиці підготовки практичних психологів у ВНЗ приділили увагу багато науковців: В. Панок⁹, Н. Пророк¹¹, Н. Чепелева¹⁴, С. Шандрук¹⁶ та ін. У своїх публікаціях вони звертають увагу на проблему відсутності професійного відбору на факультети практичної психології. Через це не враховуються особистісні особливості абітурієнтів, зокрема, рівень розвитку рефлексивних, емпатійних, соціально-перцептивних здібностей, сензитивності майбутнього психолога-практика, здатність швидко встановлювати контакти, легкість у спілкуванні, комунікабельність, вміння слухати і підтримувати розмову. Крім того, психолог-практик має володіти і механізмами саморегуляції. Не беруться до уваги чи не найважливіші у структурі особистості психолога-практика особистісний сенс, життєві й світоглядні позиції, що зумовлюють вибір людиною цієї професії і в подальшому активізують розвиток професійно важливих якостей.

Констатуючи проблему відсутності профвідбору у разі вступу на психологічні факультети, слід зазначити, що одним із чинників, який впливає на вибір професії практичного психолога з врахуванням (чи без врахування) індивідуальних професійно важливих психофізіологічних та особистісних особливостей є рівень організації та скоординованість в діяльності профорієнтаційних служб усіх рівнів та структур, до функціональних обов'язків яких належить сприяння у формуванні усвідомленого вибору майбутньої професії.

Науковці, які досліджують питання підготовки практичних психологів у ВНЗ, звертають увагу на те, що поряд з наявними проблемами відсутності профвідбору

⁹ Панок В. Г. Практична психологія: теоретико-методологічні засади розвитку / В. Г. Панок. — Чернівці : Технодрук, 2010. — 486 с.

¹¹ Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно важливі якості / Н. В. Пророк // Психологія. — Донецьк, 2002. — № 1. — С. 16–17.

¹⁴ Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н. В. Чепелева // Практична психологія та соціальна робота. — 2001. — № 6. — С. 2–4.

¹⁶ Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності / С. К. Шандрук // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. — К. : Ніка-Центр, 2002. — С. 32–34.

абітурієнтів-психологів, не проводиться діагностичне тестування психологічних особливостей першокурсників. А таке діагностування допоможе не лише визначитися з певним рівнем розвитку цих особливостей, що дадуть можливість слідкувати за динамікою змін у процесі навчання, реалізовувати індивідуальний підхід, а й проводити необхідну корекцію навчально-виховного процесу з урахуванням їх індивідуально-психологічного розвитку.

Інші проблеми з цієї групи пов'язані з наявною системою підготовки практичного психолога. Про це повідомляють у своїх дослідженнях О. Бондаренко², В. Панок¹⁰, Н. Пророк¹¹, І. Слободянюк¹², Н. Чепелева¹⁵ та інші.

У науковій літературі, присвяченій питанням професійної підготовки психологів для закладів освіти, визначено низку суперечностей, а саме: між потребою в кваліфікованому психологові й системою підготовки фахівця, яка надає ґрунтовну теоретичну базу, але не формує вміння діяти на практиці; між академізмом освітніх програм із акцентом на важливості теоретичної підготовки і щоденною практичною діяльністю, що вимагає прикладних психологічних знань і вмінь, тобто реалізації теорії на практиці.

Про те, що наявна система підготовки практичних психологів зорієнтована, головним чином, на оволодіння студентами певною системою теоретичних знань, засвоєння зовнішніх вимог, спеціальних вмінь та технік, зазначає Н. Чепелева¹⁵. Однак специфіка професії психолога, продовжує далі дослідниця, її спрямованість, передусім, на надання психологічної допомоги іншим, передбачають те, що основним інструментом його роботи, знань, окрім тестів, спеціальних психологічних методик та іншого, має виступати його власна особистість; самооцінка, цінності, образ себе та навколишнього тощо. Вміння вибрати адекватну форму прояву своїх емоцій, здатність володіти собою, керувати власними емоційними станами — показник розвиненої емоційної культури практичного психолога. Все це сприяє продуктивному професійному спілкуванню.

Для забезпечення якісної підготовки фахівця з практичної психології потрібно, щоб навчальні програми, за якими готують практичних психологів у ВНЗ, враховували, як зазначає В. Панок¹⁰, що зміст підготовки практичних психологів має накладатися на індивідуальні особливості, формувати і розвивати їхні важливі риси, якості.

Однак вивчення змісту навчальних програм та аналіз розподілу кількості годин на теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок, за якими готують практичних психологів на психологічних факультетах, вивчення проблематики професійного становлення новопризначених фахівців психологічної служби системи освіти області засвідчили недостатність приділення уваги у ВНЗ питанням

² Бондаренко О. Ф. Психологічні особливості сучасної молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практиків / О. Ф. Бондаренко // Практична психологія та соціальна робота. — 2003. — № 4. — С. 8–11.

¹⁰ Панок В. Г. Психологічна служба: навч.-метод. посіб. для студ. і викладачів / В. Г. Панок. — Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2012. — 488 с.

¹¹ Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно важливі якості / Н. В. Пророк // Психологія. — Донецьк, 2002. — № 1. — С. 16–17.

¹² Слободянюк І. А. Сучасні підходи до формування професійних навичок практичних психологів та соціальних педагогів в системі вищої освіти / І. А. Слободянюк // Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. — 2007. — Т. 5, дод. III. — С. 394–400.

¹⁵ Чепелева Н. В. Особистісна підготовка психолога-практика / Н. В. Чепелева // Персонал. — 2000. — № 5. — С. 17–19.

особистісної підготовки фахівців психологічної служби. На сьогодні у навчальних програмах і планах психологічних факультетів у ВНЗ відсутні окремі теми спецкурсів, лекцій, практичних занять з питань формування та розвитку сензитивності особистості. Ця проблематика лише частково, фрагментарно розглядається під час вивчення загальної психології або ознайомлення з тренінговими технологіями. На нашу думку, це пов'язано з тим, як зазначає В. Панок, що проблеми особистості практичного психолога та його особистісної підготовки тільки починають вивчатися.

Негативно впливає на рівень теоретичної та особистісної підготовки, формування та розвиток професійно важливих якостей практичних психологів в цілому та сензитивності, зокрема, *ситуація, коли у деяких ВНЗ готують фахівців за подвійними спеціальностями*. Наприклад, практичний психолог і вчитель початкових класів, практичний психолог і педагог-предметник.

Це частково спричинюється тим, що в процесі підготовки психологів для практичної роботи у сфері освіти виникає ілюзія, що без ґрунтовної академічної складової можна обійтися, достатньо озброїти фахівців технологіями діяльності (психодіагностика, консультування, психологічна корекція тощо). Саме ця ідея призводить до організації короткострокових курсів чи вивчення практичної психології як другої спеціальності. Це дуже шкідлива ілюзія, що перешкоджає підготовці фахівця високого класу. Це дуже небезпечна ілюзія, оскільки вона сприяє перетворенню психологічних методик в «інструмент». Зупинимося на цьому моменті трохи докладніше. До речі, проблема не нова. Ще Л. Виготський у 1927 р. в праці «Історичний сенс психологічної кризи "писав про" фельдшерізме» в психології. Це явище полягає в тому, що психолог, який не має адекватної методологічної підготовки в галузі психології, виходить з наявності у нього універсальних засобів, що дають змогу вирішувати «універсальною відмичкою» всі проблеми, які виникають.

Важливим чинником у забезпеченні якісної підготовки спеціалістів у ВНЗ сьогодні вважають систему *психологічного супроводу учасників освітнього простору засобами психологічної служби*.

Про роль психологічної служби ВНЗ у фаховому становленні практичних психологів наголошують дослідники: В. Панок¹⁰, Ю. Укке¹³, Н. Чепелева¹⁴ та ін. На їхню думку, психологічна служба ВНЗ може надати допомогу в розробленні професіограм, діагностичного інструментарію для виявлення загальних і професійних здібностей абітурієнтів, супровід професійного розвитку студентів. Особливо актуально це, коли йдеться про фахову підготовку майбутніх психологів.

У цьому контексті одним із завдань психологічної служби ВНЗ є визначення внутрішніх ресурсів особистості студентів, їх відповідність вимогам до особистості майбутнього спеціаліста.

¹⁰ Панок В. Г. Психологічна служба: навч.-метод. посіб. для студ. і викладачів / В. Г. Панок. — Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2012. — 488 с.

¹³ Укке Ю. В. Психологическая служба в зарубежных ВУЗах / Ю. В. Укке // Психологическая служба ВУЗа: принципы, опыт работы. — М. : Прогресс, 2003. — 435 с.

¹⁴ Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н. В. Чепелева // Практична психологія та соціальна робота. — 2001. — № 6. — С. 2–4.

Дослідники звертають увагу на таке завдання психологічної служби у ВНЗ, як психологічне забезпечення професійної адаптації, кінцевою метою якої є професійна ідентифікація майбутніх фахівців. Вони відзначають, що професійна адаптація передбачає насамперед вироблення та вдосконалення професійно значущих особистісних якостей, стереотипів поведінки, засвоєння основних професійних ролей, форм спілкування, потрібних для успішного виконання майбутньої професійної діяльності, формування професійної рефлексії та професійної самосвідомості студентів.

Однак науковці зазначають, що психологічний супровід студентів — майбутніх психологів у ВНЗ — це складне питання і на сьогодні не вирішене однозначно. Досвід професійних установ вищої освіти різноманітний: разом з лабораторіями, що організовані при кафедрах психології і реалізують психологічну підтримку студентів свого факультету або кафедри, існують спеціальні центри у структурі підрозділів навчально-методичних або виховних відділів. Очевидно, що в умовах відсутності спеціальних документів, які регламентують цю діяльність, розроблених на державному рівні, кожен навчальний заклад визначає структуру й організовує діяльність психологічної служби залежно від специфіки змістовних завдань цієї служби, відповідно до своєрідності закладу.

На жаль, змушені констатувати, що на сьогодні психологічні служби у ВНЗ мають цілу низку проблем, які перешкоджають ефективному виконанню їх функцій та завдань:

- не у всіх ВНЗ створено психологічні служби;
- психологічні служби різних ВНЗ відрізняються за структурою та кількістю фахівців;
- потребують нормативного врегулювання зміст, напрями, форми, методи діяльності психологічних служб у ВНЗ різного профілю;
- не уточнено та відкориговано профадаптаційні завдання психологічних служб ВНЗ.

Через вищезначені чинники психологічна служба ВНЗ нині неспроможна повною мірою забезпечувати ефективний психологічний супровід професійної адаптації та фахового становлення майбутніх практичних психологів і сприяти розвитку професійно важливих якостей, зокрема, сензитивності.

Третя група проблем пов'язана з особливостями організації науково-методичного забезпечення професійного й особистісного зростання фахівців психологічної служби в системі післядипломної освіти.

Аналіз теоретичних джерел і досвід практичного здійснення науково-методичного забезпечення професійного становлення практичних психологів у Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти засвідчив, що професійне й особистісне зростання фахівців психологічної служби в системі післядипломної освіти реалізується через: проведення курсів підвищення кваліфікації для практичних психологів закладів освіти, інструктивних нарад з актуальних проблем діяльності фахівців, навчальних семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-тренінгів з наданням індивідуальних консультацій; майстер-класів, творчих майстерень; підготовки друкованої продукції методичного спрямування тощо.

У науково-методичному забезпеченні професійного зростання фахівців служби особливо важливу роль відіграють курси підвищення кваліфікації, оскільки ця

форма, як ніяка інша, сприяє науково-теоретичному осмисленню основних завдань і напрямів діяльності практичних психологів. На курсах фахівці актуалізують і розширюють розуміння теоретичних аспектів нагальних питань діяльності, поглиблюють практичну підготовку, обмінюються досвідом роботи з колегами, мають можливість співставити власну модель роботи з напрацюваннями інших колег, що в цілому впливає на розвиток мотивації до професійного зростання.

Сучасний стан розвитку післядипломної освіти практичних психологів в Україні характеризується, на нашу думку, визначальною спрямованістю на розвиток когнітивно-конструктивної складової професійної компетентності фахівця, тобто на розширення спектру професійних знань та умінь психологів. За результатами здійсненого нами аналізу навчальних планів і програм курсів підвищення кваліфікації практичних психологів інститутів післядипломної освіти різних регіонів України нами було виявлено, що більше як 90% обсягу навчального часу курсової підготовки відводиться на лекційні та практичні заняття, причому останні проводяться за традиційними для вищої школи методами. Майже відсутні на курсах підвищення кваліфікації практичних психологів такі форми і методи, які активізують розвиток професійно важливих якостей фахівців, а саме: тренінги з розвитку професійної самосвідомості, особистісного росту, розвитку сензитивності, рефлексивних, емпатійних здібностей, балінтовські групи, рефлепрактики, ігри та ін.

Окремо потребує уваги і тематика лекційно-семінарських і практичних занять. Слід зазначити, що на курсах підвищення кваліфікації практичних психологів в основному опрацьовуються пріоритетні напрями фахової діяльності (психологічне забезпечення адаптації учнів, профілактика поширення девіантної та протиправної поведінки, психологічна підтримка обдарованих, психологічний супровід профільного навчання та ін.), при цьому питання впливу особистісних особливостей психологів на ефективність фахової діяльності не винесене в тематику окремих занять, а розглядається фрагментарно в рамках спецкурсів з психогігієни та ін. Така ж ситуація характерна і для інших форм реалізації науково-методичного забезпечення професійного зростання фахівців психологічної служби в системі післядипломної освіти: інструктивних нарад, навчальних семінарів, семінарів-практикумів, семінарів-тренінгів, майстер-класів, творчих майстерень, підготовленої друкованої продукції методичного спрямування тощо.

Узагальнюючи розгляд вищеназваних проблем, констатуємо, що поряд з необхідністю суттєвого оновлення системи підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів з особливою гостротою, як зазначає В. Панок⁹, стоїть *проблема створення державних стандартів та ліцензування спеціалістів-практиків*. Останнє не може зводитися до тестування професійних знань, як це робиться в інших спеціальностях. Тут треба враховувати і практичну підготовку фахівців, їхні особистісні риси та професійний досвід у наданні психологічної допомоги¹.

⁹ Панок В. Г. Практична психологія: теоретико-методологічні засади розвитку / В. Г. Панок. — Чернівці : Технодрук, 2010. — 486 с.

¹ Аминов Н. А. О компонентах специальных способностей будущих школьных психологов / Н. А. Аминов, М. В. Молоканов // Психологический журнал. — 1992. — Т. 13. — № 5. — С. 104–109.

До окремої групи слід віднести *проблеми в діяльності методичних служб щодо методичного забезпечення професійного становлення та особистісного зростання практичних психологів закладів освіти.*

Моніторинг діяльності районних, міських психологічних служб Хмельницької області, а також вивчення узагальнювальних аналітико-статичних матеріалів за підсумками роботи психологічних служб інших областей та України в цілому дали можливість виокремити такі проблеми, які перешкоджають якісно здійснювати методистам з психологічної служби райміськметодкабінетів управлінські та навчально-методичні функції щодо діяльності практичних психологів закладів освіти, які впливають на особистісний та професійний розвиток, зокрема і сензитивність:

- у 20% методичних кабінетів відділів, управлінь освіти Хмельницької області (подібна ситуація характерна і для інших регіонів України) не введено окремої посади методистів з психологічної служби, а за цей напрям, як донавантаження, відповідають методисти з інших напрямів роботи, які не мають фахової психологічної освіти;

- понад 70% методистів з психологічної служби у Хмельницькій області мають донавантаження, тобто поєднують роботу методистів з психологічної служби і методистів з виховної роботи, методистів з психологічної служби і завідувачів психолого-медико-психологічних консультацій; методистів з психологічної служби і методистів з початкової школи і т.п.;

- непоодинокими є випадки, коли на посади методистів з психологічної служби призначають практичних психологів, які мають кваліфікаційні категорії «спеціаліст», спеціаліст II категорії і не мають необхідного досвіду фахової діяльності;

- потребують уточнення і відкорегування на рівні нормативних документів перелік функціональних обов'язків і сфери посадової відповідальності методистів з психологічної служби;

- не напрацьовано методичних, інструктивних матеріалів для методистів з питань методичного забезпечення розвитку сензитивності практичних психологів.

Вищезначені чинники та інші, пов'язані з регіональною специфікою функціонування методичних служб, позначаються на динаміці та типології проблем фахового й особистісного становлення практичних психологів закладів освіти, розвитку професійно важливих якостей, серед яких значиме місце посідає сензитивність.

Серед груп чинників, які впливають на сензитивність та прояви інших професійно важливих якостей, таких як: емпатійність, рефлексивність тощо, окреме місце *займає специфіка режиму роботи практичних психологів*, щоденна висока емоційна напруженість, стресогенність, яка може призводити до професійного вигорання, яке, за визначенням Христини Маслач, характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією, редукцією професійних та особистісних досягнень. А професійне вигорання, в свою чергу, спричинюватиме зниження рівня емпатійності, рефлексивності та сензитивності практичних психологів.

Висновки

Узагальнюючи вивчення теоретичних джерел, наукових публікацій, аналіз проблем професійного становлення та кваліфікаційного зростання практичних пси-

хологів, виділяємо такі групи проблем формування оптимального рівня сензитивності особистості практичних психологів навчальних закладів:

- теоретико-методологічна нерозробленість проблематики сензитивності як професійно важливої якості фахівців означеної категорії;
- недостатній рівень організації та нескоординованість в діяльності професійно-орієнтаційних служб усіх рівнів та структур;
- проблеми, пов'язані з підготовкою психологів у ВНЗ (відсутність професійного відбору на факультети практичної психології; наявна система підготовки практичного психолога, яка надає ґрунтовну теоретичну підготовку, але не формує вміння діяти на практиці; недостатність приділення уваги у ВНЗ питанням особистісної підготовки фахівців психологічної служби; підготовка у ВНЗ фахівців за двома і більше спеціальностями одночасно; недоліки системи психологічного супроводу учасників освітнього простору засобами психологічної служби);
- проблема створення державних стандартів та ліцензування спеціалістів-практиків;
- недостатність науково-методичного забезпечення професійного й особистісного зростання фахівців психологічної служби в системі післядипломної освіти;
- проблеми в діяльності методичних служб щодо методичного забезпечення професійного становлення й особистісного зростання практичних психологів закладів освіти;
- специфіка режиму роботи практичних психологів, щоденна висока емоційна напруженість, стресогенність, яка може призводити до професійного вигорання.

Перспективи та напрями подальших досліджень

Беручи до уваги важливість сензитивності особистості практичних психологів для забезпечення ефективності їхньої фахової діяльності та враховуючи той факт, що сензитивність піддається впливу та корекції, вважаємо за необхідне розробити й апробувати програму розвитку сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти з урахуванням виділених груп щодо проблем формування оптимального рівня сензитивності особистості практичних психологів.

Список використаних джерел

1. Аминов Н. А. О компонентах специальных способностей будущих школьных психологов / Н. А. Аминов, М. В. Молоканов // Психологический журнал. — 1992. — Т. 13. — № 5. — С. 104–109.
2. Бондаренко О. Ф. Психологічні особливості сучасної молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практиків / О. Ф. Бондаренко // Практична психологія та соціальна робота. — 2003. — № 4. — С. 8–11.
3. Грейліх О. О. Професійно важливі якості практичного психолога як предмет наукового дослідження / О. О. Грейліх, Л. П. Смышна // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького педагогічного університету ім. Григорія Сковороди. Педагогіка. Психологія. Філософія. — Переяслав-Хмельницький, 2012. — Вип. 25. — С. 287–288.
4. Дубровина И. В. Школьная психологическая служба / И. В. Дубровина. — М. : Педагогика, 1991. — 232 с.

5. Занковский А. Н. Введение в профессию: учеб. пособие / А. И. Занковский. — М. : Изд. центр ЕОАИ, 2009. — 71 с.
6. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. — Л. : ЛГУ, 1985. — 166 с.
7. Максименко С. Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога / С. Д. Максименко, Т. Б. Ільїна // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів; за ред. С. Д. Максименка. — К. – Тернопіль : Ника-Центр, 2002. — С.7–17.
8. Молоканов М. В. Влияние личностных особенностей на профессиональный выбор в практической психологии / М. В. Молоканов // Психологический журнал. — 1998. — № 2. — С. 79–97.
9. Панок В. Г. Практична психологія: теоретико-методологічні засади розвитку / В. Г. Панок. — Чернівці : Технодрук, 2010. — 486 с.
10. Панок В. Г. Психологічна служба: навч.-метод. посіб. для студ. і викладачів / В. Г. Панок. — Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2012. — 488 с.
11. Пророк Н. В. Практичний психолог: професійно важливі якості / Н. В. Пророк // Психологія. — Донецьк, 2002. — № 1. — С. 16–17.
12. Слободянюк І. А. Сучасні підходи до формування професійних навичок практичних психологів та соціальних педагогів в системі вищої освіти / І. А. Слободянюк // Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. — 2007. — Т. 5, дод. III. — С. 394–400.
13. Укке Ю. В. Психологическая служба в зарубежных ВУЗах / Ю. В. Укке // Психологическая служба ВУЗа: принципы, опыт работы. — М. : Прогресс, 2003. — 435 с.
14. Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н. В. Чепелева // Практична психологія та соціальна робота. — 2001. — № 6. — С. 2–4.
15. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка психолога-практика / Н. В. Чепелева // Персонал. — 2000. — № 5. — С. 17–19.
16. Шандрук С. К. Специфіка підготовки практичних психологів до професійної діяльності / С. К. Шандрук // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. — К. : Ника-Центр, 2002. — С. 32–34.

SENZITIVNOST DEVELOPMENT PROBLEMS DURING TRAINING AND PROFESSIONAL FORMATION OF PRACTICAL PSYCHOLOGY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Aktualizovano nagalnist doslidzhennya senzitivnosti osobistosti fahivtsiv psihologichnoї services zakladiv osviti through the prism zabezpechennya effektivnosti realizatsii funktsionalnih obov'yazkiv practicality psihologiv osvitnih zakladiv. Held

analiz problems rozvitku senzitivnosti in protsesi pidgotovki that fahovogo Formation practicality psihologiv Navchalna zakladiv. Vidileno number of group problems formuvannya optimal rivnya senzitivnosti practicality psihologiv osvitnih zakladiv:

- theoretical perspective metodologichna nerozrobenist senzitivnosti yak profesiyno vazhливої yakosti fahivtsiv oznachenoї the category;

- nedostatniy riven organizatsii that neskoordinovanist in diyalnosti proforientatsiynih services vsih rivniv that structures;

- problems pov'yazani s pidgotovkoyu psihologiv at BIS (vidsutnist profesiynogo vidboru on faculty praktichnoї psihologii; nayavna system pidgotovki practical psychologist, yak nadae rruntovnu theoreticity pidgotovku, ale not formue vminnya diyati on praktitsi; nedostatnist pridilennya uwagi at BIS Food osobistisnoї pidgotovki fahivtsiv psihologichnoї services; pidgotovka at bis fahivtsiv for eyad i bilshe spetsialnostyami odnochasno; nedoliki sistemi psihologichnogo suprovodu uchashnikiv osvitnogo expanse zasoba psihologichnoї services;

- nedostatnist naukovyi — methodical zabezpechennya profesiynogo th osobistisnogo zrostannya fahivtsiv psihologichnoї service in sistemi pislyadiplomnoї osviti;

- problems in diyalnosti methodically services schodo methodically zabezpechennya profesiynogo Formation that osobistisnogo zrostannya practicality psihologiv zakladiv osviti;

- spetsifika robot mode psihologiv practicality, schodenna vysoká emotsiyna napruzhenist, stresogennist yak mauger prizvoditi to profesiynogo vigorannya.

Viznacheno perspective away doslidzhen oznachenoї perspective — that rozrobiti aprobuвати programa rozvitku senzitivnosti osobistosti practicality psihologiv zakladiv osviti s vrahuvannyam vidilениh group formuvannya problems that rozvitku senzitivnosti.